

2. Рекомендації для органів місцевого самоврядування базового рівня щодо впорядкування їх структури, розробки посадових інструкцій до посад посадових осіб місцевого самоврядування та посад службовців. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/748/Rekomendatsii_OMS_bazobogo_rivnia_vporiadkuvannia_struktury.pdf

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку інституту старост : Закон України від 14 липня 2021 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2021, № 39, ст. 321. Поточна редакція від 14.07.2021 р.

4. Про затвердження Положення про старосту URL: <https://sarny-rada.gov.ua/dokumenty/rishennja-radi/viii-sklikannja/jbhbjnbhjn/5241-452-vid-24-veresnja-2021-roku-pro-zatverdzhennja-polozhennja-pro-starostu.html>

Стоян Анна Василівна

*аспірантка кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Пошук уніфікованої формули досягнення справедливості у найрізноманітніших сферах життя хвилює людство не одне покоління. Так, ще давньоримський юрист Ульпіан зазначав, що «справедливість – це незмінне і постійне прагнення надати кожному належне йому право» [1, с. 260–262]. Водночас, варто погодитися із твердженням Амартія Сен, який писав: «Існує безліч конкуруючих одна з одною підстав справедливості, які однаковою мірою претендують на безпристрасність, проте в той же час відрізняються одна від одної, виступаючи антиподами» [2, с. 49–52]. Інакше кажучи, справедливість у потенційній кількості її проявів корелює з принципом плюралізму істини. Сказане призводить до висновку про можливість встановлення однозначної справедливості принагідно конкретних обставин та з використанням тотожних ціннісних орієнтирів одночасно. З позицій вищезазначеного корисно визначити яким чином стандарти доказування впливають на можливість

утвердження справедливості як цінності, принципа та вимоги, що висувається до заключного етапу адміністративного процесуального доказування – оцінки доказів та судового рішення, що і є **метою** поточного дослідження.

Зважимо на раніше проведені дослідження щодо «справедливості» та «стандартів доказування». Справедливість як невід’ємний компонент соціальних інститутів досліджувалася багатьма поважними вченими серед яких В.П. Горбатенко, О.М. Тарасишина, С.І. Максимов, О. П. Дзьобань, Є.М. Мануйлов та інші. Рівень розроблення проблематики стандартів доказування у вітчизняній процесуальній доктрині різниться залежно від галузі права. Комплексні дослідження представлені у кримінальному процесуальному праві, зокрема у працях І.В. Гловюк, А.С. Степаненко, Г.Р. Крет, Х.Р. Слюсарчук. Фрагментарно дослідженим стандарт доказування залишається на рівні цивільного та господарського процесів у статтях Б.П. Ратушної, Ю.Ю. Рябченка, І.О. Бута, Л.В. Мелеха, Н.В. Теремцової. Доктрина адміністративного процесуального права України наразі представлена фундаментальними працями С.В. Ківалова та А.Ю. Осадчого щодо адміністративного процесуального доказування. Водночас стосовно стандартів доказування існують фрагментарні дослідження, зокрема Є.О. Яковенко аналізував стандарт доказування «поза розумним сумнівом» принагідно компетенції суб’єктів владних повноважень.

Справедливість завжди сприймалася як невід’ємний атрибут соціальних систем, головним провідником якої виступає право, що за влучним виразом Цельса «є мистецтвом добра і справедливості» [1, с. 261–263]. Бандура О.О. зазначав, що справедливість є продуктом життєдіяльності суспільства, яке у процесі свого розвитку виробляє власну «ієрархію людських цінностей», які за ідеальних умов відображаються у правових приписах та починають сприйматися як правові цінності [3, с. 34]. Отже, справедливість є одночасно об’єктом і засобом рефлексії ідеалів соціума у сферу правових постулатів, де відбувається їх формалізація, а після – реверсний коригуючий вплив на суспільство.

Важливого значення справедливість набуває як складова верховенства права, проявляючи себе в її елементах,

а саме: законності, юридичній визначеності, забороні свавілля, доступу до правосуддя, дотриманні прав людини, забороні дискримінації та рівності перед законом. Досліджувана категорія згадується у преамбулі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) та набуває практичної реалізації у вигляді справедливої процедури та рівності перед законом у практиці Європейського суду з прав людини [4, с. 172]. Особливе місце у згаданому контексті посідає право на справедливий суд, в рамках якого має бути забезпечене справедливе слухання справи, що також віддзеркалено у ст. 6 ЄКПЛ [4, с. 173]. В свою чергу, Європейська комісія за демократію через право створила «Контрольний список питань для оцінки дотримання верховенства права» відповідно до яких суд може вважатися справедливим, якщо доступ до нього неускладнений, існує право на оскарження, право на захист, право на безоплатну правову допомогу, та формальні вимоги, строки й розмір судового збору є розумними [5, с. 30].

Окремої уваги потребує аналіз справедливості як частини системи основоположних принципів права України. О.Ф. Скакун визначає справедливість як загальний принцип права, що є «мірою морально-правової домірності вкладеного та отриманого у всіх сферах життєдіяльності людини та їхнього правового забезпечення» [6, с. 224]. Отже, справедливість як принцип права з одного боку виступає надійним фундаментом при конструюванні усіх пластів правової системи, а з іншого виконує функцію наближення ціннісних орієнтирів від загальноабстрактних уявлень до предметного використання, задаючи алгоритм дій у вигляді нормативних приписів.

Важливою категорією для вітчизняного права є «соціальна справедливість», що ґрунтується на ст. 1 Конституції України, яка визначає країну як «соціальну державу, що забезпечує кожному існування гідне людини» [8]. В свою чергу, Конституційний Суд України (далі – КСУ, Суд) активно використовує поняття «соціальної справедливості». Так, знаковим джерелом, на яке продовжують посилалися суди й сьогодні [9], є Рішення від 2 листопада 2004 року №15-рп/2004, де у п. 4.1 мотивувальної частини вказано: «верховенство права вимагає

від держави його втілення у правотворчу та правозастосовчу діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнені ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності. Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права». У своїх рішеннях КСУ звертає увагу й на випадки порушення принципу справедливості. Наприклад, у підпункті 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 27 лютого 2018 року No 1-р/2018 Суд зафіксував порушення Верховною Радою України при встановленні воподаткування пенсій таких елементів конституційного принципу верховенства права, як правова визначеність, правова передбачуваність, правомірні очікування та справедливість [10].

Концепція «соціальної справедливості» активно розробляється й на доктринальному рівні. Так, Бахновська І.П, Слободиська О.А. зазначають: «Соціальна справедливість – це сукупність законодавчо закріплених норм, покликаних захистити конституційні права і свободи людини» [11, с. 182]. Погребняк С.П. пропонує розглядати об'єктивну (соціальну) справедливість у широкому сенсі – щодо усіх загально-громадських інститутів, та у вузькому – стосовно соціальних питань. Поміж іншого вчений виокремлює «процедурну справедливість» як умову наближення до «змістовної справедливості» [1, с. 262–264]. Афанасьєва М. В. аналізуючи теорію процесуальної (процедурної) справедливості вказує, що довіра до рішення базується не стільки на результаті (розподільча справедливість), скільки на чесній та відкритій процедурі його прийняття [12, с. 297]. Така закономірність у повній мірі співвідноситься із належною реалізацією адміністративного-процесуального доказування, зокрема в частині оцінки доказів як умови ухвалення справедливого рішення у справі.

Внаслідок прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року вітчизняна концепція оцінки доказів за внутрішнім переконанням була доповнена «стандартами доказування» як певним пороговим рівнем, якого

повинен досягнути суддя аби ухвалити рішення у справі. Хоча наразі релевантний стандарт для вирішення адміністративних справ законодавчо не закріплений, проте загальновизнаною є закономірність, що у випадках, коли особа може бути позбавлена волі діятиме вищий стандарт доказування, аніж у спорах з приводу, наприклад, визнання нечинними адміністративних договорів. З огляду на вищезазначене стандарти доказування володіють здатністю віддзеркалювати існуючий баланс цінностей у суспільстві, виконуючи роль справедливого орієнтира для судді при розподіленні тягара доказування. Водночас вироблення уніфікованого стандарту доказування відповідно до індивідуального набору обставин справи сприяє дотриманню принципу рівності в аспекті одного ставлення суддів до сторін у подальших аналогічних провадженнях.

Джерела:

1. Погребняк С.П. Справедливість як принцип права: основні аспекти. Проблеми правової аксіології. Філософія права і загальна теорія права. 2015. С. 257–268 URL: <http://phtl.nlu.edu.ua/article/download/182340/182239>

2. Амартія Сен. Ідея справедливості. М.: Издательство Института Гайдара, 2016. С. 49–52.

3. Бандура О.О. Правознавство у системі наукового знання: Аксіологічно-гносеологічний підхід : монографія / Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 272 с.

4. Верховенство права: доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні. Страсбург, 4 квітня 2011. *Право України*. No 10, 2011. С. 168–184. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr)

5. Контрольный список вопросов для оценки соблюдения верховенства права: 106-е пленарное заседание Венецианской комиссии (Венеция, 11–12 марта 2016 г.). Страсбург, 18 марта, 2016. 60 с. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-rus](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-rus)

6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2006. 656 с.

7. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/ 96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

8. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційною скаргою Акціонерного товариства щодо відповідності Конституції України ст. 11 ЗУ «Про управління об'єктами державної власності» від 22 липня 2020 р. №8-р(І)/2020. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/8_p1_2020.pdf

9. Окрема думка судді Конституційного Суду України Запорожця М. П. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 27 лютого 2018 року. No 1-р/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc01d710-18#Text>

10. Бахновська І. П, Слободиська О. А. Юридична природа соціальної справедливості як складова частина принципу справедливості. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 64, 2021 С. 181–184.

11. Афанасьєва М. В. Процессуальная справедливость и легитимность публичной власти. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 296–299.

Науковий керівник – д.ю.н., професор кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія» Афанасьєва М. В.

Футорянська Катерина Павлівна

аспірантка Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ПРАВИЛА 39 РЕГЛАМЕНТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНОЇ КРИЗИ НА КОРДОНІ БІЛОРУСІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Правозахисні інструменти на фоні нових викликів як для міжнародного, так і для регіональних правопорядків відіграють роль «першої скрипки» у питанні гарантування прав та основних свобод людини. Особливе місце серед таких інструментів займають тимчасові заходи. Зокрема, Правилом 39 Регламенту Європейського суду з прав людини (надалі – Правило 39) передбачена можливість застосування тимчасових заходів (interim measures) – правозахисний інструмент, який має темпоральну перевагу та дозволяє вказати